Правапіс галосных Е, Ё, Я

ЛЕКЦЫЯ-ПРЭЗЕНТАЦЫЯ па БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ
для слухачоў падрыхтоўчага аддзялення
і падрыхтоўчых курсаў

Складальнік – дацэнт кафедры
давузаўскай падрыхтоўкі
і прафарыентацыі **С.В. Чайкова**

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

Змест

1. Правапіс галосных ***е, ё, я***:
   а) правапіс ***е***;
   б) правапіс ***ё***;
   в) правапіс ***я.***

2. Правапіс галосных ***е, ё, я*** ў складаных словах:
   а) правапіс ***е***;
   б) правапіс ***ё***;
   в) правапіс ***я.***

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

Жоўтае сонейка ў белых пялёстках –

Кожны з нас ведае кветачку простую,

П’ём з ёй гарбату (прастуда міне),

З ёю варожым (кахае ці не).

Дык пра якія кветкі гамонка?

Ты здагадаўся? Вядома ж,

РАМОНКІ

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

а) Правапіс літары *е*

*Літара **е** пішацца*	
*пад націскам пасля мяккіх зычных	***дзень, цень, пень, месца,*** *прамéнь*
*у другім, трэцім і інш. (акрамя першага) складах перад і пасля націску пасля мяккіх зычных у словах рознага паходжання	***зеленавáты, вéцер, календарá*** (але ***каляндáр***), ***песняры*** (але ***пясняр***), ***снегіры*** (але ***снягір***), ***вестуны*** (але ***вястун***)
*у першым складзе перад націскам іншамоўных слоў:	***бе н, бе т, верáнда, генерал, кефір, метро, семестр***
*у большасці запазычаных слоў пасля націску	***бульдóзер, тóнер, нер***
*у першым складзе перад націскам іншамоўных уласных найменняў	***Бе н, Венéра, Германія, Не н, Сервáнтэс***
*у часціцы ***не*** і прыназоўніку ***без***	***не ў, без слоў***
*у лічэбніках пад націскам або пасля націску	***дзéвяць, дзéсяць, сем, вóсем***

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

б) Правапіс літары *ё*

Літара ё пішацца:	*Прыклады*
*звычайна пад націскам	*сёлы, вёсны, мёд*
Заўвага! Пастаноўка літары ***ё*** ў беларускай мове – абавязковая.	
*у слове *радыё* не пад націскам	*ра́дыё*
Заўвага! Літара ***ё*** не пад націскам захоўваецца таксама ў складаных словах з часткай *радыё* (гл. правапіс літары ***ё*** ў складаных словах)	
*не пад націскам у словах з каранямі ***ёд-*** і ***ёт-***	*н, ёта́цыя, ётава́нне*
*у некаторых геаграфічных назвах не пад націскам	*Ага́ё*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

в) Правапіс літары *я*

*Літара **я** пішацца:*	*Прыклады*
1 *этымалагічнае, каранёвае: *пояс, пяць, месяц, язык*	
2 *у першым складзе перад націскам у словах славянскага паходжання: *вясна́, вярба́, мядзве́дзь*	
3 *у першым складзе перад націскам некаторых іншамоўных слоў: *рны, валяр' на (валяр' нка), каляндáр, нямéцкі, сяржáнт, ядлóвец, ялéйны, янóт, ярмóлка, й, дна, дны, йтар*	
4 *у першым складзе даўно запазычаных асабовых імёнаў: *Аляксáндр, Аляксéй, на, Яўгéн (але Георгій)*	
5 *у лічэбніках (згодна з новым правапісам!): *дзявяты, дзясяты, сямнаццаць, сямнаццаты, васямнаццаць, васямнаццаты*	

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

2. ПРАВАПіС галосных **е, ё, я** ў складаных словах

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

а) Правапіс *е*

ў складаных словах

Умовы	*Прыклады*
Літара е пішацца	
*у першай частцы складанага слова незалежна ад таго, на якім складзе націск у другой частцы	*б**е** сы, с**е** лка, св**е**тапóгляд, с**е**нажáць*
*у аснове *велік*-, калі націскным у другой частцы з'яўляецца першы склад	*в**е** шны, в**е** скі, в**е** чанік*
Злучальная галосная е пішацца	
*калі другая частка пачынаецца з *ў* (нескладовага)	*зерн**е**ўбóрачны, вогн**е**ўстóйлівы*
* калі націск прыпадае на другі, трэці і інш. (акрамя першага) склад другой частцы	*бо**е**прыпáсы, жыцц**е**апісáнне, земл**е**карыстáнне*
* калі першая частка складанага слова ўтворана ад назвы хімічнага элемента *радый*, пры гэтым літара *е* знаходзіцца *не ў першым* складзе перад націскам	*рады**е**біялогія, рады**е**актыўнасць*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

б) Правапіс ё
ў складаных словах

Лiтара ё пішацца

*у першай частцы складанага слова пры націску *не на першым* складзе другой частцы	*лё лка, мё нне, лёгкаўзброены;* **але**: *ле з, медагóнка, ле мны*
*у складаных словах з першай часткай *радыё-*	*радыёхваля, радыёкропка*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

в) Правапіс *я* *ў складаных словах*

Літара я пішацца:	
* у аснове *вялік-*, калі націскным у другой частцы з'яўляецца другі або трэці склад	***вя****лікадзяржа́ўны*, ***вя****лікагало́вы*
* у складаных словах з першай часткай *святло-* незалежна ад націску	*с****вя****тлафо́р*, *с****вя*** *хнік*, *с****вя****тлосаста́ў*, *с****вя****тлоадчува́нне*
*у складанаскарочаных словах, якія разглядаюцца як словы з адным націскам	*з****я****мфо́нд*, *л****я****сга́с*
Злучальная галосная я пішацца:	
*калі націск прыпадае на першы склад другой частцы складанага слова	*ба****я****здо́льны*, *жыцц****я****ра́дасны*, *зерн****я****схо́вішча*
* калі першая частка складанага слова ўтворана ад назвы хімічнага элемента *радый*, пры гэтым літара *я* знаходзіцца *ў першым* складзе перад націскам	*рады****я****метрыя*, *рады****я****логія*

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

Дзякуй за ўвагу!

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ